

نقش واسطه‌ای حمایت اجتماعی در رابطه بین جو عاطفی خانواده و اضطراب اجتماعی نوجوانان

پرستو بیگلر^۱، محمد غلامی فشارکی^{۲*}

^۱ کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی، گروه روان‌شناسی تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد، تهران، ایران
^۲ استادیار، گروه آمار زیستی، دانشکده پزشکی، دانشگاه تربیت مدرس تهران، تهران، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۱/۲۶

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۰/۰۵

چکیده

مقدمه: عدم توجه والدین به سالم‌سازی محیط روانی و عاطفی نوجوانان و فقدان روابط مناسب خانوادگی و اجتماعی باعث ایجاد کمبودهای عاطفی و مشکلات روانی از جمله اضطراب می‌گردد. با توجه به اهمیت این موضوع، مطالعه حاضر با هدف بررسی رابطه بین جو عاطفی خانواده با اضطراب اجتماعی نوجوانان با در نظر گرفتن نقش واسطه‌ای حمایت اجتماعی انجام شد.

مواد و روش‌ها: پژوهش حاضر از نوع مطالعات همبستگی می‌باشد. نمونه پژوهش را ۲۰۰ نفر از دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع متوسطه اول منطقه پنج شهر تهران که در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷ مشغول به تحصیل بوده و با استفاده از نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شده بودند، تشکیل دادند. ابزارهای مورد استفاده در این پژوهش عبارت بودند از: پرسشنامه جو عاطفی خانواده هیل برن (Hill-Bern)، حمایت اجتماعی خانواده و مقیاس اضطراب اجتماعی نوجوانان (SAS-A: Social Anxiety Scale for Adolescents). داده‌های گردآوری شده با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS 23 و AMOS 18 تحلیل گردیدند.

یافته‌ها: نتایج نشان دادند که حمایت اجتماعی (Total Effect=-۰/۳۲۵) و جو عاطفی (Total Effect=-۰/۰۸) به ترتیب به صورت مستقیم و غیر مستقیم بر اضطراب تأثیر داشته‌اند. یافته‌های به دست آمده با استفاده از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری، نقش واسطه‌ای متغیر حمایت اجتماعی را در رابطه بین جو عاطفی خانواده با اضطراب اجتماعی نوجوانان تأیید نمودند.

نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش حاضر نقش واسطه‌ای متغیر حمایت اجتماعی را در رابطه بین جو عاطفی خانواده با اضطراب اجتماعی نوجوانان تأیید نمودند؛ بنابراین می‌توان در گستره روابط بین فردی، تربیتی، خانوادگی و درمانی به متغیر یادشده توجه نمود.

کلمات کلیدی: اضطراب اجتماعی، جو عاطفی، حمایت اجتماعی خانواده، مکانیسم‌های واسطه‌ای

مقدمه

اضطراب یک احساس منتشرشده بسیار ناخوشایند است که اغلب با دلواپسی همراه بوده و با یک یا چند احساس جسمی همراه می‌شود (۱). یکی از انواع شایع و فراگیر اضطراب، اضطراب اجتماعی است. این اختلال با ترس یا اضطراب قابل توجه در یک یا چند موقعیت اجتماعی که احتمال دقت و تحلیل از سوی دیگران وجود دارد، مشخص می‌شود (۲). افراد دچار اختلال اضطراب اجتماعی به‌طور مکرر در محیط کار، مدرسه، دوستی‌ها و روابط صمیمانه، اختلال قابل‌توجهی را گزارش می‌کنند (۳). افراد مبتلا به اختلال اضطراب اجتماعی به‌طور معمول از موقعیت‌های ترس‌آور پرهیز می‌کنند و به ندرت خود را مجبور به تحمل موقعیت اجتماعی یا عملکردی می‌نمایند؛ اما اگر با این موقعیت‌ها مواجه شوند، دچار اضطراب شدیدی خواهند گردید (۴). در ارتباط با علل و عوامل اثرگذار بر اختلال اضطراب اجتماعی، برخی از صاحب‌نظران معتقد هستند که خانواده و ساز و کارهای آن یکی از عوامل اجتماعی مهمی است که باید مورد مطالعه قرار گیرد (۵). در واقع می‌توان گفت که یکی از عوامل کاهش‌دهنده اضطراب در کودکان، جو عاطفی خانواده است. هر خانواده وضعیت و فضای عاطفی منحصر به فردی دارد و روش اداره و نوع عملکرد اعضای آن‌ها با یکدیگر متفاوت می‌باشد. انواع خانواده را می‌توان در دو گروه بالنده و آشفته که دارای جو عاطفی سازنده و مغلوب هستند، جای داد (۶). برخی از پژوهشگران بر این باور هستند که تجارب اولیه کودک در رابطه با پدر و مادر و چگونگی ارضای نیازهای روانی و عاطفی وی توسط والدین و تعاملات آن دو با یکدیگر، ساختار شخصیتی فرد و الگوهای رفتاری وی را برای دوره‌های بعد طرح‌ریزی می‌کنند. مطالعات بسیاری از این تصور که سبک تعاملات خاص خانواده، افراد را مستعد اضطراب و افسردگی می‌کند، حمایت نموده‌اند (۷). جو

عاطفی خانواده بر مبنای چندین متغیر همچون رفتارهای فرزندپروری خاص و نیز زمان، مقدار و انواع هیجانات ابرازشده توسط اعضای خانواده مشخص می‌شود (۸). در واقع الگوها و رفتارهای نادرست والدین، شناخت فرد را تحت تأثیر قرار داده و بر عقاید و باورهای فرد نسبت به خود و دیگران اثر می‌گذارد؛ در نتیجه یک مانع مهم برای تنظیم عواطف و پریشانی‌ها ایجاد نموده و خطر رشد آسیب‌های روان‌شناختی را افزایش می‌دهد؛ از این رو شناسایی آن دسته از عوامل شناختی که در نتیجه تجارب منفی اولیه کودک ایجاد شده و وی را مستعد ابتلا به اختلالات گوناگون نموده است، می‌تواند به دانش ما در زمینه اختلالاتی همچون افسردگی و اضطراب در افراد کمک نماید (۹). حمایت اجتماعی نیز به‌عنوان یک عامل محیطی در کاهش و یا افزایش اضطراب اجتماعی در مطالعات پیشین ذکر شده است (۱۰). حمایت اجتماعی عبارت است از منابعی که به وسیله شبکه‌ای از افراد و گروه‌های اجتماعی فراهم می‌شود. از نظر روان‌شناختی، حمایت اجتماعی ممکن است بسیار سودمند باشد؛ زیرا بر ارزیابی ذهنی عوامل فشار، انتخاب شیوه‌های مؤثر سازگاری، احساس عزت نفس و افزایش مهارت‌های فردی اثرگذار است (۱۱). حمایت اجتماعی ادراک‌شده مفهومی است که به ارزیابی‌های ذهنی افراد درباره روابط و رفتارهای حمایتی اشاره دارد. پیشینه تحقیقات مربوط به رابطه رفتار والدینی و اضطراب فرزندان و نیز مطالعاتی که ادراک فرزندپروری در فرزندان دچار اختلالات اضطرابی را بررسی کرده‌اند، نشان می‌دهد که بیشتر این مطالعات در ارتباط با کودکان انجام شده‌اند و در آن‌ها به بررسی توأم سه متغیر اضطراب اجتماعی، جو عاطفی خانواده و حمایت اجتماعی پرداخته نشده است؛ از این رو، پژوهش حاضر به‌منظور بررسی نقش واسطه‌ای حمایت اجتماعی در رابطه بین جو

مادر خود و فقدان مشکل جسمی و روحی آشکار. در این مطالعه به منظور جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه‌های زیر استفاده گردید:

پرسشنامه جو عاطفی خانواده هیل برن (Hill-Bern)

این پرسشنامه توسط Hill-Bern در سال ۱۹۶۴ به منظور سنجش میزان مهرورزی در تعاملات کودک-والدین طراحی گردید (۱۳). این ابزار دارای هشت خرده‌مقیاس دو سؤالی (محبت، نوازش، تأییدکردن، تجربیات مشترک، هدیه‌دادن، تشویق کردن، اعتماد و احساس امنیت) می‌باشد. سؤالات فرد مربوط به رابطه و احساس آزمودنی نسبت به پدر بوده و سؤالات زوج بیانگر همان رابطه و احساس نسبت به مادر هستند. این ابزار بر مبنای طیف پنج گزینه‌ای لیکرت به صورت "بسیار کم = ۱، کم = ۲، در حد متوسط = ۳، زیاد = ۴ و بسیار زیاد = ۵" نمره‌دهی شده و آزمودنی بر حسب احساس خود یکی از آن‌ها را علامت می‌زند. جمع کل هر دو نمره پدر-فرزندی و مادر-فرزندی به صورت جداگانه ۴۰ می‌باشد که نمرات بالاتر از حد متوسط نشان‌دهنده وجود جو عاطفی مناسب بین اعضای خانواده بوده و نمرات پایین‌تر از حد متوسط نشان‌دهنده جو عاطفی ضعیف در بین افراد خانواده می‌باشند (۱۴). در پژوهش صورت‌گرفته توسط کوتی و همکاران به منظور تعیین روایی همزمان مقیاس فوق از پرسشنامه ملاک جو عاطفی خانواده هیل برن (Affective Family Climate Scale) AFC استفاده شد. در این مطالعه ضریب روایی پرسشنامه معادل ۰/۶۷ به دست آمد (۱۵). همچنین در مطالعه انجام‌شده توسط عسگری و همکاران به منظور بررسی همسانی درونی مقیاس جو عاطفی خانواده از روش‌های آلفای کرونباخ، تنصیف و Gottman استفاده شد و به ترتیب مقادیری برابر با ۰/۸۵، ۰/۷۷ و ۰/۷۷ به دست آمد که نشان‌دهنده پایایی قابل قبول این مقیاس

عاطفی خانواده و اضطراب اجتماعی نوجوانان انجام شد. در این مطالعه در پی آن هستیم تا به بررسی این سه مهم‌بپردازیم: جو عاطفی خانواده با اضطراب اجتماعی نوجوانان رابطه دارد؛ حمایت اجتماعی والدین با اضطراب اجتماعی نوجوانان رابطه دارد؛ جو عاطفی خانواده با حمایت اجتماعی والدین رابطه دارد.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر از نوع مطالعات همبستگی می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش را کلیه دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع متوسطه اول منطقه پنج شهر تهران شاغل به تحصیل در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷ تشکیل دادند. به منظور اجرای پژوهش، دو مدرسه متوسطه دخترانه و دو مدرسه متوسطه پسرانه از منطقه پنج شهر تهران انتخاب گردیدند. سپس ۲۰۰ دانش‌آموز با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شدند و به پرسشنامه‌های مطالعه پاسخ دادند. از آنجایی که دو مدرسه انتخاب‌شده در این مطالعه تقریباً دارای ۲۰ کلاس درس بودند که در هر کلاس درس ۲۰ تا ۲۵ دانش‌آموز حضور داشتند، در این مطالعه جهت توزیع بهتر نمونه‌ها مقرر گردید که در هر مدرسه، ۱۰ کلاس درس و در هر کلاس، ۱۰ دانش‌آموز به صورت تصادفی انتخاب شوند. با توجه به اینکه در این مطالعه از روش معادلات ساختاری جهت بررسی فرضیات مورد بررسی استفاده شد و در این روش حجم نمونه مناسب، ۱۰ نمونه به ازای هر متغیر آشکار می‌باشد (۱۲) و نیز از آنجایی که در این مطالعه ۱۲ متغیر آشکار وجود دارد، ۱۲۰ نمونه در نظر گرفته شد. با احتساب ۶۰ درصد ریزش نمونه‌ها، ۸۰ نمونه دیگر به این تعداد اضافه گردید و در نهایت این مطالعه با ۲۰۰ شرکت‌کننده انجام شد. معیارهای ورود به مطالعه عبارت بودند از: تمایل دانش‌آموزان به شرکت در مطالعه، زندگی کودک با پدر و

می‌باشد (۱۶). میزان ضریب آلفای کرونباخ این پرسشنامه در پژوهش حاضر برابر با ۰/۹۳ محاسبه گردید.

پرسشنامه حمایت اجتماعی مقیاس خانواده

این پرسشنامه که در سال ۱۹۷۶ توسط Prociano و همکاران ساخته شده است (۱۷)، یک مقیاس ۲۰ سؤالی برای سنجش میزان برخورداری انسان از حمایت خانواده می‌باشد. این پرسشنامه شامل سؤالاتی در مورد تجارب، ادراک و احساساتی است که برای بیشتر مردم در رابطه با خانواده آن‌ها مطرح می‌باشد. برای هر عبارت سه پاسخ "بله، خیر و نمی‌دانم" در نظر گرفته می‌شود که "نمی‌دانم"=۰، "خیر" در سؤالات ۳، ۴، ۱۶، ۲۰ و "بله" و "بله"=۱ بوده و در سایر سؤالات "خیر"=۰ و "بله"=۱ می‌باشد. دامنه نمره کل سؤالات بین ۰ تا ۲۰ بوده و نمره بالا به منزله حمایت اجتماعی بیشتر می‌باشد. کاظم‌پور و همکاران با استفاده از روش روایی ساختار و نیز با بهره‌گیری از تحلیل عاملی اکتشافی با روش مؤلفه اصلی به یک عامل با واریانس ۴۶ درصد و شاخص KMO بالاتر از ۰/۷ که از شاخص‌های مناسب برای روایی ساختار است، دست یافتند (۱۸). پایایی این آزمون در پژوهش مذکور با استفاده از روش آلفای کرونباخ معادل ۰/۹۰ گزارش گردید. میزان آلفای کرونباخ این پرسشنامه در مطالعه حاضر برابر با ۰/۹۲ محاسبه شده است.

تا ۱۲) و اجتناب اجتماعی و اندوه عمومی (سؤالات ۱۳ تا ۱۶) می‌باشد. دامنه نمره کل سؤالات بین ۱۶ تا ۸۰ بوده و نمره بالا به منزله اضطراب اجتماعی بیشتر می‌باشد. در پژوهش استوار و همکاران، روایی صوری پرسشنامه با استفاده از نظر متخصصان بررسی گردید و بر پایه آن ویرایش‌هایی صورت گرفت. در نهایت، پرسشنامه‌ای متناسب با جامعه مورد نظر پژوهش تنظیم شد (۲۰). علاوه‌براین، به‌منظور بررسی روایی ابزار پژوهش از روش تحلیل گویه و محاسبه ضرایب همبستگی بین ابعاد پرسشنامه با نمره کل (در سطح ۰/۰۰۱) استفاده گردید. دامنه ضرایب همبستگی بین مؤلفه‌های پرسشنامه بین ۰/۶۹ تا ۰/۸۷ محاسبه شد. خواجه و همکاران با استفاده از روش تحلیل عاملی اکتشافی به روایی ساختار این پرسشنامه اشاره نموده‌اند. این پژوهشگران میزان آلفای کرونباخ این پرسشنامه را برای مقیاس اضطراب اجتماعی و زیرمقیاس‌های آن شامل: ترس از ارزیابی منفی، اجتناب عمومی و اندوه جدید و اجتناب اجتماعی و اندوه عمومی به‌ترتیب برابر با ۰/۸۸، ۰/۸۴، ۰/۷۴ و ۰/۷۷ گزارش کرده‌اند (۲۱). در این مطالعه میزان آلفای کرونباخ این پرسشنامه برای مقیاس اضطراب اجتماعی و زیرمقیاس‌های آن شامل: ترس از ارزیابی منفی، اجتناب اجتماعی و اندوه در موقعیت‌های جدید و اجتناب اجتماعی و اندوه عمومی به‌ترتیب برابر با ۰/۹۷، ۰/۹۵، ۰/۹۳ و ۰/۹۴ گزارش شده است.

آنالیز آماری

در این پژوهش به‌منظور تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار، جداول و ضرایب همبستگی) و آمار استنباطی (مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM: Structural Equation Modeling)) به همراه نرم‌افزارهای AMOS 18 و SPSS 23 استفاده گردید. جهت

مقیاس اضطراب اجتماعی نوجوانان La Greca

این پرسشنامه که توسط La Greca در سال ۱۹۹۹ ساخته شده است (۱۹)، پرسشنامه‌ای ۱۶ سؤالی (با طیف لیکرت پنج گزینه‌ای: کاملاً شبیه من=۵، تا حدودی شبیه من=۴، نظری ندارم=۳، متفاوت از من=۲ و کاملاً متفاوت از من=۱) با سه حیطه ترس از ارزیابی منفی (سؤالات ۱ تا ۷)، اجتناب اجتماعی و اندوه در موقعیت‌های جدید (سؤالات ۸

مقیاس اضطراب اجتماعی نوجوانان La Greca

این پرسشنامه که توسط La Greca در سال ۱۹۹۹ ساخته شده است (۱۹)، پرسشنامه‌ای ۱۶ سؤالی (با طیف لیکرت پنج گزینه‌ای: کاملاً شبیه من=۵، تا حدودی شبیه من=۴، نظری ندارم=۳، متفاوت از من=۲ و کاملاً متفاوت از من=۱) با سه حیطه ترس از ارزیابی منفی (سؤالات ۱ تا ۷)، اجتناب اجتماعی و اندوه در موقعیت‌های جدید (سؤالات ۸

جدول ۱ می‌توان گفت که هر سه متغیر حمایت اجتماعی، اضطراب اجتماعی و جو عاطفی، رابطه معناداری با یکدیگر دارند. بدین ترتیب که حمایت اجتماعی باعث کاهش اضطراب و جو عاطفی باعث کاهش اضطراب اجتماعی می‌شود. بر مبنای نتایج، بین جو عاطفی و حمایت اجتماعی رابطه مثبتی وجود داشت؛ بدین معنا که افزایش جو عاطفی موجب افزایش حمایت اجتماعی گردید.

در شکل ۱ مدل اولیه برازش شده داده‌ها نشان داده شده است. براساس ضرایب مسیر گزارش شده در شکل ۱، تنها رابطه دو مسیر جو عاطفی بر حمایت اجتماعی و حمایت اجتماعی بر اضطراب اجتماعی معنادار بود؛ اما مسیر جو عاطفی بر اضطراب اجتماعی، رابطه معناداری را نشان نداد. شاخص‌های برازندگی مدل اولیه و نهایی برازش شده در جدول ۲ قابل مشاهده می‌باشد.

در جدول ۳ ضرایب بتا و ضرایب استاندارد مسیرهای در نظر گرفته شده در مدل به همراه خطای استاندارد، آماره آزمون و سطح معناداری ضرایب مدل ارائه شده است. همان‌گونه که نتایج این جدول نشان می‌دهند، تمامی ضرایب مسیر در نظر گرفته شده دارای سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ می‌باشند. در جدول ۴ نیز ضرایب مستقیم، غیر مستقیم و کل متغیرهای حمایت اجتماعی و عاطفی در ارتباط با اضطراب اجتماعی با استفاده از مقادیر گزارش شده توسط نرم‌افزار AMOS براساس حاصل ضرب ضرایب قابل مشاهده می‌باشد. براساس نتایج این دو جدول می‌توان بیان نمود که جو عاطفی نسبت به حمایت اجتماعی، تأثیر

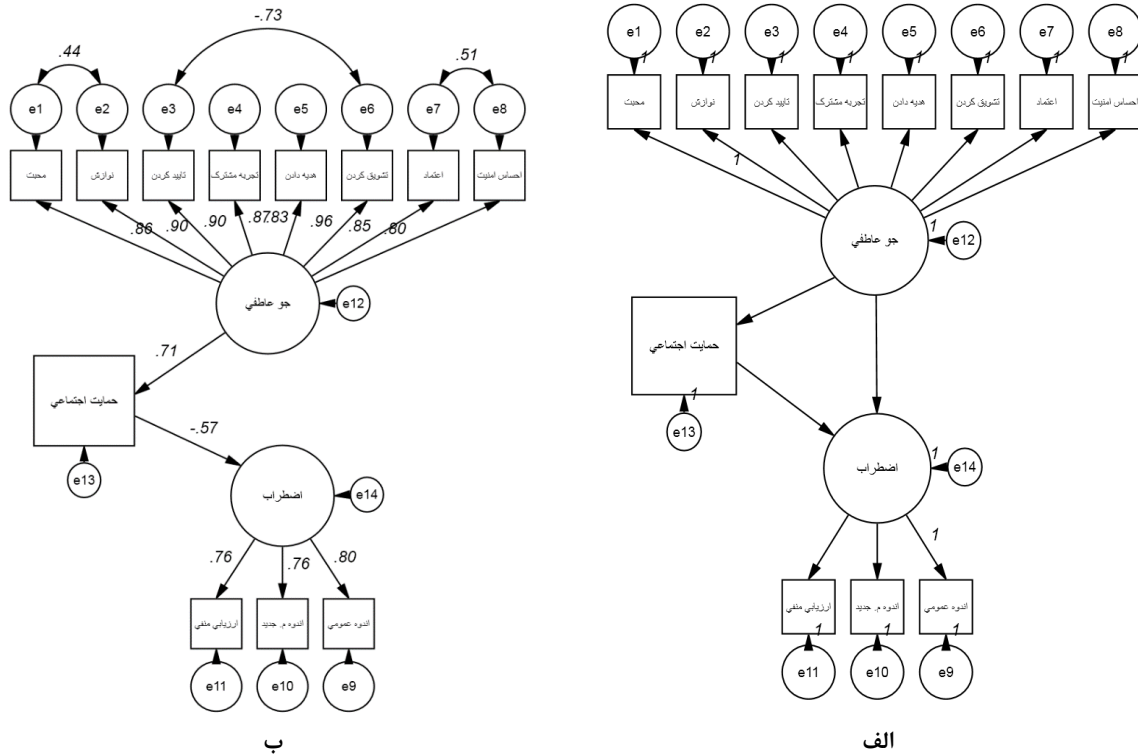
تعیین کفایت برازش این الگو با داده‌ها، ترکیبی از شاخص‌های برازندگی به شرح زیر مورد استفاده قرار گرفت: مقدار مجذور کای (χ^2)، شاخص هنجارشده مجذور کای (χ^2/df) کمتر از ۲، شاخص نیکویی برازش (GFI: Goodness of Fit Index) بالاتر از ۰/۹، شاخص نیکویی برازش هنجارشده (AGFI: Adjusted Goodness of Fit Index) بالاتر از ۰/۹، شاخص برازندگی هنجارشده (NFI: (Non) Normed-Fit Index) بالاتر از ۰/۹، شاخص تطبیقی (CFI: Comparative Fit Index)، شاخص برازندگی افزایشی (IFI: Incremental Fit Index) بالاتر از ۰/۹، شاخص توکر لویس (TLI: Tucker Lewis Index) بالاتر از ۰/۹ و شاخص جذر میانگین مجذورات خطای تقریب (RMSEA: Root Mean Square Error of Approximation) کمتر از ۰/۰۵ به‌عنوان شاخص‌های کفایت مدل. برای آزمون ضرایب غیر مستقیم و کل نیز از آزمون Sobel و به‌منظور آزمون ضرایب مستقیم از آزمون Wald استفاده گردید.

نتایج

نمونه مورد مطالعه در این پژوهش، ۲۰۰ دانش‌آموز مقطع راهنمایی (۱۰۰ دختر و ۱۰۰ پسر) با متوسط سنی ± 14 سال شهر تهران (منطقه پنج) بود. میانگین، انحراف معیار، چولگی، کشیدگی و همبستگی بین متغیرهای مورد مطالعه در جدول ۱ نشان داده شده است. با توجه به مقادیر همبستگی‌های گزارش شده در

جدول ۱: میانگین، انحراف معیار، چولگی، کشیدگی و همبستگی بین متغیرهای مورد مطالعه

حمایت اجتماعی	اضطراب اجتماعی	جو عاطفی
۱		
۰/۵۱۳	۱	
۰/۷۱۲	-۰/۴۶۰	۱
۱۱/۴۳	۴۱/۱۷	۵۵/۱۷
۵/۸۲	۱۴/۰۱	۱۶/۷۱

شکل ۱: الگوی اولیه (قسمت الف) و نهایی (قسمت ب) برازش داده شده داده‌ها

جدول ۲: شاخص‌های برازندگی الگوهای پژوهش

الگو	χ^2	df	$\frac{\chi^2}{df}$	GFI	AGFI	IFI	TLI	CFI	NFI	RMSEA
اولیه	۱۱۸/۵۳	۵۲	۲/۲۸	۰/۸۳۷	۰/۷۵۵	۰/۹۴	۰/۹۲	۰/۹۴۰	۰/۸۹۹	۰/۱۴۴
نهایی	۶۸/۸۱	۵۰	۱/۳۷	۰/۹۰۱	۰/۹۰	۰/۹۸۳	۰/۹۷۸	۰/۹۸۳	۰/۹۴	۰/۰۵
حد قابل قبول	کمتر از ۲	بالاتر از ۰/۹	بالاتر از ۰/۹	بالاتر از ۰/۹	بالاتر از ۰/۹	بالاتر از ۰/۹	بالاتر از ۰/۹	بالاتر از ۰/۹	بالاتر از ۰/۹	کمتر از ۰/۰۵

جدول ۳: ضرایب بتا، خطا، آماره آزمون و سطح معناداری مدل برازش شده نهایی

مستقل	←	وابسته	β	β استاندارد	se	آماره آزمون	سطح معناداری
حمایت اجتماعی	←	اضطراب اجتماعی	۴/۰۷۹	۰/۷۱۰	۰/۴۷۸	۸/۵۳۲	<۰/۰۰۱
جو عاطفی	←	حمایت اجتماعی	-۰/۰۸۰	-۰/۵۷۳	۰/۱۵	-۵/۴۹۲	<۰/۰۰۱

جدول ۴: ضرایب مستقیم، غیر مستقیم و کل متغیرهای حمایت اجتماعی و جو عاطفی بر اضطراب اجتماعی

متغیر	مستقیم	غیر مستقیم	کل
جو عاطفی	۰/۰۰	-۰/۴۰۶	-۰/۴۰۶
حمایت اجتماعی	-۰/۵۷۳	۰/۰۰	-۰/۵۷۳

ساختاری، مقادیر پرت و نرمال بودن متغیرهای مورد مطالعه بررسی گردید؛ اما داده پرتی مشاهده نشد. به منظور

بیشتری بر کاهش اضطراب اجتماعی داشته است. در این پژوهش براساس مفروضه‌های بنیادی مدل‌سازی معادلات

سنجش بهنجاری داده‌ها از شاخص‌های کجی و کشیدگی استفاده شد که مقادیر این شاخص‌ها برای متغیرهای پژوهش در دامنه ۲- تا ۲+ به دست آمد؛ از این رو توزیع متغیرها بهنجار گزارش شد (۲۲). از سوی دیگر، وجود داده‌های پرت با استفاده از فاصله ماهالانوبیس بررسی شد؛ اما نقطه دورافتاده‌ای در داده‌ها مشاهده نگردید.

بحث

خانواده به منزله نخستین نهاد اجتماعی و مدرسه به‌عنوان دومین نهاد اجتماعی، نقشی پایدار و تعیین‌کننده در شکل‌گیری رفتار، افکار و شخصیت افراد دارد. تعامل کودک با دیگران و جامعه در دوران بعدی زندگی او تحت تأثیر تجاربی که از محیط خانواده کسب کرده است، قرار دارد (۲۳). ارتباط سالم والدین و فرزندان از جمله موارد مهمی می‌باشد که سال‌ها نظر متخصصان تعلیم و تربیت را به خود جلب نموده است (۲۴). با توجه به شواهد عینی می‌توان گفت که اختلالات اضطرابی، بیشترین فراوانی را در سطح کل جمعیت به خود اختصاص داده‌اند؛ اما صرف نظر از چگونگی بروز، شدت و مدت اختلال، اضطراب احساسی بنیادی می‌باشد که کمتر نوجوانی با آن بیگانه است (۲۳). با توجه به نقش خانواده و حمایت اجتماعی در بروز یا کاهش اضطراب در نوجوان، مطالعه حاضر با هدف بررسی رابطه جو عاطفی خانواده و حمایت اجتماعی والدین با اضطراب اجتماعی نوجوانان انجام شد. نتایج به دست آمده از این مطالعه نشان دادند که از سه فرضیه "جو عاطفی خانواده با اضطراب اجتماعی نوجوانان رابطه دارد"، "حمایت اجتماعی والدین با اضطراب اجتماعی نوجوانان رابطه دارد" و "جو عاطفی خانواده با حمایت اجتماعی والدین رابطه دارد"، تنها دو رابطه جو عاطفی بر حمایت اجتماعی و حمایت اجتماعی بر اضطراب اجتماعی معنادار بود؛ اما مسیر جو عاطفی بر اضطراب اجتماعی، رابطه

معنادار و مستقیمی را نشان نداد. بر این اساس می‌توان بیان نمود که جو عاطفی به صورت غیر مستقیم و از طریق متغیر حمایت اجتماعی بر اضطراب اثرگذار می‌باشد. علاوه بر این، نتایج حاکی از آن بودند که حمایت اجتماعی نقش بیشتری در کاهش اضطراب اجتماعی نسبت به جو عاطفی داشته است. از این نظر، نتایج این مطالعه با یافته‌های مطالعات پیشین ناهمخوان می‌باشد (۳،۷،۲۵). در این ارتباط، نتایج پژوهش خلعتبری و همکاران حاکی از آن بودند که بین جو عاطفی خانواده و خلاقیت در سطح رابطه وجود دارد (۲۶). رحمانی و همکاران نیز در مطالعات خود به این نتیجه رسیدند که در سبک فرزندپروری سهل‌گیر و مقتدرانه، جو عاطفی رابطه معناداری با اضطراب اجتماعی فراگیر دارد (۲۴). علاوه بر این، یافته‌های حاصل از پژوهش حاجی حسنی نشان دادند که بین جو عاطفی خانواده با فرسودگی تحصیلی رابطه وجود دارد (۲۷). در پژوهش انجام شده توسط جاودان نیز مشخص گردید که خودبازبینی، جو عاطفی خانواده و مهارت زندگی، الگوهای مناسبی برای پیش‌بینی پرخاشگری نوجوانان پسر محسوب می‌شوند (۲۸). لازم به ذکر است که در سنین نوجوانی و بلوغ، اضطراب امری شایع می‌باشد که به اشکال گوناگون نمود پیدا می‌کند. در ارتباط با دلایل این امر می‌توان به این موارد اشاره کرد: احساس اینکه شخصیت آن‌ها بسیار نیرومند است و برای خود ارزش قائل می‌شوند، مهارت‌های اجتماعی آن‌ها اندک است، از فنون زندگی به صورت جمعی آگاه نیستند و نمی‌دانند طرز برخوردشان چگونه باید باشد، احساس می‌کنند بزرگ شده‌اند و نباید هر سختی را بپذیرند و در مقابل آن تسلیم شوند؛ از این رو پرورش مدیران و معلمان کارآمد و ماهر در زمینه افزایش روحیه حمایت اجتماعی در نوجوان از طریق برگزاری کارگاه‌ها و کلاس‌های آموزشی مداوم می‌تواند به‌عنوان گامی مهم در زمینه کاهش اضطراب نوجوانان در نظر گرفته

خطر درونی، این اثر را از بین می‌برد (۳۰). با توجه به این مهم، کاهش درگیری زوجین در تعاملات محیط خانواده می‌تواند نقش اثرگذاری را در کاهش اضطراب ایفا نماید؛ از این رو توصیه نمودن به والدین جهت شرکت در دوره‌های آموزش مهارت‌های زندگی و کلاس‌های سبک فرزندپروری می‌تواند نقش به‌سزایی را در کاهش اضطراب نوجوانان ایفا کند.

Rathus معتقد است که حمایت اجتماعی اثرات نامطلوب فشار روانی را به پنج طریق تعدیل و تضعیف می‌کند که عبارت هستند از: الف. توجه عاطفی: شامل گوش‌دادن به مشکلات افراد و ابراز احساسات، همدلی، مراقبت، فهم و قوت قلب دادن؛ ب. یاری‌رساندن: به معنای ارائه حمایت و یاری که به رفتار انطباقی می‌انجامد؛ ج. اطلاعات: ارائه راهنمایی و توصیه جهت افزایش توانایی مقابله‌ای افراد؛ د. ارزیابی: ارائه بازخورد از سوی دیگران در زمینه اصلاح عملکرد؛ ه. جامعه‌پذیری: دریافت حمایت اجتماعی به واسطه جامعه‌پذیری که اثرات سودمندی را به دنبال می‌آورد (۳۱).

نتایج حاصل از مطالعات گوناگون حاکی از آن هستند که تجارب خانوادگی بر تمامی جنبه‌های زندگی نوجوانان (همچون گرایشات رفتاری) تأثیر می‌گذارد. Adler معتقد است فرزندان والدینی که کودکان خود را طرد می‌کنند، دچار کمبود محبت و امنیت می‌شوند که این امر به احساس بی‌ارزشی، خشم و فقدان عزت نفس در آن‌ها می‌انجامد. Horney و Fromm نیز مطالعات بسیاری را درباره کمبود صمیمیت و محبت والدین و اثرات آن بر امنیت کودک انجام داده‌اند. مطالعات انجام شده حاکی از آن هستند که نگرش‌های پذیرنده و دموکراتیک والدین، امکان رشد در فرزندان را به حداکثر می‌رساند و فرزندان این والدین رشد ذهنی، قدرت ابتکار، امنیت عاطفی و غیره دارند (۳۱). اغلب مطالعات صورت‌گرفته در زمینه

شود. از سوی دیگر، از آنجایی که عملکرد خانواده به‌عنوان یک متغیر اثرگذار بر کاهش اضطراب، نقش بسیار برجسته‌ای در تجربه احساسات مثبت و حالت روانی اعضای خانواده به‌ویژه نوجوانان دارد، اعضای خانواده در ایفای نقش، تسهیل ابراز و فهم هیجانی و ارتباطات یکدیگر نقش مهمی را بر عهده دارند (۲۵). از سوی دیگر، بسیاری از ناراحتی‌های روانی افراد در اثر رفتارها و برخوردهای نامناسب والدین به وجود می‌آید. افراد دچار اختلال اضطراب اجتماعی به‌طور مکرر در محیط کار، مدرسه، دوستی‌ها و روابط صمیمانه، اختلال قابل‌توجهی را گزارش می‌کنند (۳). برخی از صاحب‌نظران معتقد هستند که خانواده و ساز و کارهای آن یکی از عوامل اجتماعی مهمی است که باید مورد مطالعه قرار گیرد. روان‌شناسان نیز بر این باور هستند که والدین نقش مهمی در شکل‌دهی سلامت هیجانی کودکان به‌ویژه در دوران کودکی اولیه دارند (۵)؛ به‌طوری که یکی از عوامل بالقوه به وجود آورنده اختلالات اضطرابی در کودکان، دلبستگی ناایمن کودک به مراقبان خود است (۲۹)؛ از این رو نقش افزایش حمایت عاطفی خانواده از طریق آموزش به وسیله رسانه‌های اجتماعی، صدا و سیما می‌تواند نقش به‌سزایی در کاهش اضطراب نوجوانان داشته باشد. مطالعات بسیاری از این تصور حمایت می‌کنند که سبک تعاملات خاص خانواده، افراد را مستعد اضطراب و افسردگی می‌نماید (۷). عدم توجه والدین به سالم‌سازی محیط روانی و عاطفی کودکان و نوجوانان و فقدان روابط مناسب در بیشتر موارد، آن‌ها را با کمبودهای عاطفی و انگیزش و مشکلات روانی از جمله اختلالات اضطرابی مواجه می‌سازد (۲۳). به عبارت دیگر، محیط امن عاطفی خانواده به‌عنوان یک عامل خانوادگی در کاهش مشکلات هیجانی کودکان در زمینه کشمکش‌های والدین نقش دارد؛ اما ارزیابی منفی کودک از کشمکش‌های پدر و مادر به‌عنوان یک عامل

اضطراب اجتماعی نوجوانان توصیه نمود.

حمایت مالی

این مطالعه با حمایت مستقیم دانشگاه آزاد اسلامی (شعبه الکترونیک) انجام شد است.

ملاحظات اخلاقی

در این مطالعه شرکت کنندگان به صورت کاملاً داوطلبانه شرکت نمودند و هیچ محدودیت و یا اجباری از سوی پژوهشگران جهت تکمیل پرسشنامه‌های بدون نام اعمال نگردید. باید خاطر نشان ساخت که این مطالعه به تأیید مدیریت پژوهش دانشگاه آزاد اسلامی (شعبه الکترونیک) رسیده است.

تضاد منافع

هیچ‌گونه تضاد منافی در این پژوهش وجود ندارد.

تشکر و قدردانی

بدین‌وسیله از کادر اداری و معلمان منطقه پنج شهر تهران و دانش‌آموزانی که با همکاری خود پژوهشگران را در انجام این مطالعه یاری رساندند، تشکر و قدردانی می‌گردد. همچنین از دانشگاه آزاد (شعبه الکترونیک) به دلیل حمایت مالی و معنوی از این طرح پژوهشی سپاسگزاری می‌شود.

اختلالات رفتاری حاکی از آن هستند که اختلالات رفتاری اغلب حاصل نحوه ارتباط والدین با کودکان و شیوه‌های تربیتی آن‌ها است (نسبت به عوامل ارثی و زیستی). این موضوع نشان می‌دهد که خانواده و به‌ویژه رفتار والدین و شیوه‌های فرزندپروری آن‌ها نقشی اثرگذار در بروز اختلالات رفتاری در فرزندان و حتی بزرگسالی آن‌ها دارد (۳۲).

از جمله نقاط قوت این مطالعه می‌توان به نمونه‌گیری تصادفی در شهر تهران، استفاده از معادلات ساختاری در تحلیل داده‌های این مطالعه و بهره‌گیری از ابزار استاندارد اشاره نمود. همچنین حجم نمونه کم و انتخاب نمونه از دو دبیرستان در شهر تهران را می‌توان به‌عنوان محدودیت‌های این پژوهش در نظر گرفت.

نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش حاضر نقش واسطه‌ای متغیر حمایت اجتماعی را در رابطه بین جو عاطفی خانواده با اضطراب اجتماعی نوجوانان تأیید نمودند. نتایج حاکی از آن بودند که حمایت اجتماعی نسبت به جو عاطفی، تأثیر بیشتری بر اضطراب اجتماعی دارد. بر این اساس، طراحی دوره‌های آموزشی برای معلمان و کادر آموزشی به‌منظور بهبود محیط اجتماعی نوجوانان و نیز طراحی دوره‌های آموزشی ویژه والدین جهت بهبود راه‌کارهای افزایش جو عاطفی خانواده را می‌توان به‌عنوان راه‌کارهای اثرگذار بر کاهش

References

1. De Castella K, Goldin P, Jazaieri H, Ziv M, Heimberg RG, Gross JJ. Emotion beliefs in social anxiety disorder: Associations with stress, anxiety, and well-being. *Aust J Psychol*. 2014; 66(2):139-48.
2. Damercheli N, Kakavand AR, Jalali MR. Compilation a model of social anxiety and associations with body dysmorphic disorder: Mediating role of fear of positive and negative evaluation. *J Psychol Stud*. 2017; 13(2):113-32.
3. Staring AB, van den Berg DP, Cath DC, Schoorl M, Engelhard IM, Korrelboom CW. Self-esteem treatment in anxiety: a randomized controlled crossover trial of Eye Movement Desensitization and Reprocessing (EMDR) versus Competitive Memory Training (COMET) in patients with anxiety disorders. *Behav Res Ther*. 2016; 82:11-20.
4. Khayyer M, Ostovar S. Relationship between social anxiety and cognitive biases in adolescents. *Iran J Psychiatry Clin Psychol*. 2007; 13(3):256-63.
5. Grazzani I, Ornaghi V, Crugnola CR. Emotion

- comprehension and attachment: a conversational intervention with school-aged children. *Eur Rev Appl Psychol*. 2015; 65(6):267-74.
6. Rashidinejad H, Tabrizi M, Shafiabadi A. Effectiveness of parental group training with using Satir's family therapy approach on improvement of emotional condition of female students' families in secondary schools, district 2 in Kerman. *Knowl Res Appl Psychol*. 2017; 13(49):3-11.
 7. Backer-Fulghum LM, Patock-Peckham JA, King KM, Roufa L, Hagen L. The stress-response dampening hypothesis: how self-esteem and stress act as mechanisms between negative parental bonds and alcohol-related problems in emerging adulthood. *Addict Behav*. 2012; 37(4):477-84.
 8. Kwok SY, Cheng L, Wong DF. Family emotional support, positive psychological capital and job satisfaction among Chinese white-collar workers. *J Happin Stud*. 2015; 16(3):561-82.
 9. Ghannadi F, Abdollahi M, Yarmohammadi M. Relationship between preceptions of parental behavior and depression and anxiety in children: mediating role of early maladaptive schemas. *J Modern Psychol Res*. 2015; 9(33):171-93. [in Persian]
 10. Rashedi V, Gharib M, Rezaei M, Yazdani AA. Social support and anxiety in the elderly of Hamedan, Iran. *Arch Rehabil*. 2013; 14(2):110-5.
 11. Lepore SJ, Evans GW, Schneider ML. Dynamic role of social support in the link between chronic stress and psychological distress. *J Pers Soc Psychol*. 1991; 61(6):899-909.
 12. Byrne BM. Structural equation modeling with LISREL, PRELIS, and SIMPLIS: Basic concepts, applications, and programming. London: Psychology Press; 2013.
 13. Daneshi R, Heydarie A. An investigation on the relationship of family emotional climate, Personal-social adjustment and achievement motivation with academic achievement and academic motivation among third grade high school male students of Ahvaz. *Int J Hum Cult Stud*. 2016; Special Issue:1022-35.
 14. Raya AF, Ruiz-Olivares R, Pino J, Herruzo J. Parenting style and parenting practices in disabled children and its relationship with academic competence and behaviour problems. *Proc Soc Behav Sci*. 2013; 89:702-9.
 15. Koti F, Rajabi G, Sudani M. The relationship between family emotional climate and social support with general health in first-year high school female students in Ahvaz. *Soc Psychol*. 2007; 2(5):4-18. [in Persian]
 16. Asgari P, Safarzadeh S, Ghasemi Fard M. The relationship between family emotional climate and religious orientation with addiction attitude. *Islamic Stud Psychol*. 2011; 5(8):7-26. [in Persian]
 17. Procidano ME, Heller K. Measures of perceived social support from friends and from family: three validation studies. *Am J Community Psychol*. 1983; 11(1):1-24.
 18. Kazemeyan S, Karimi M. The relationship of the social identity with the quality of parents -child relationship among the girl students of secondary high school: comparative study of the role of fathers and mothers. *Counsel Cult Psychother*. 2018; 9(34):103-18. [in Persian]
 19. La Greca AM. The social anxiety scales for children and adolescents. New York: The Behavior Therapist; 1999.
 20. Ostovar S, Asghar R. The study of psychometric properties of social anxiety scale for adolescents (SAS-A) for use in Iran. *J Psycholog Models Methods*. 2013; 3(12):69-78.
 21. Khajeh L, Hoseinchari M. Investigating the relationship between social anxiety and classroom psychosocial climate with academic self-efficacy in junior high school students. *Educ Psychol*. 2011; 7(20):131-53.
 22. Lomax RG, Schumacker RE. A beginner's guide to structural equation modeling. London: Psychology Press; 2004.
 23. Rahmati A, Saeedi M. Relationship between parent's anxiety and their children's anxiety and educational achievement in high schools of Kerman. *Psychol Stud*. 2011; 7(4):131-44. [in Persian]
 24. Rahmani P, Moheb N. A comparison of child rearing method and affective climate of a family a child suffering from free floating anxiety and those without anxiety. *J Educ Sci*. 2011; 4(13):67-77.
 25. Freed RD, Rubenstein LM, Daryanani I, Olino TM, Alloy LB. The relationship between family functioning and adolescent depressive symptoms: The role of emotional clarity. *J Youth Adolesc*. 2016; 45(3):505-19.
 26. Khalatbari J, Soheylipour FZ. Examining the relation of emotional environment in family and creativity of schoolgirls in five-grade elementary schools in Isfahan city. *Sci J Manag Syst*. 2017; 7(2):167-88.
 27. Hajjhasani M. Predicting academic burnout in female medical students of shahrekord university of medical sciences based on perfectionism and family emotional climate in 2016-2017 academic year. *J Rafsanjan Univ Med Sci*. 2018; 17(4):293-304. [in Persian]
 28. Javdan M. The study of relationship between self-monitoring, affective family climate, and life skills with aggression in adolescent boys. *J Personal Individ Differ*. 2014; 3(5):125-42. [in Persian]
 29. Breinholst S, Esbjørn BH, Reinholdt-Dunne ML. Effects of attachment and rearing behavior on anxiety in normal developing youth: a mediational study. *Personal Individ Differ*. 2015; 81:155-61.

30. Gharehbaghy F, Aguilar-Vafaie M, Allahyar AA, Bahrami Ehsan H. An investigation of independent and simultaneous role of interparental conflict and child temperament in predicting child prosocial behaviors. *J Fam Counsel Psychother.* 2012; 2(1):490-511. [in Persian]
31. Rathus, S. A. (2011). *Psychology* (10th ed.). Fort Worth: Holt, Rinehart and Winston
32. Soltanifar M, Hashemi S, Yaghubi Rad F. The relationship between cultural factors and women's civil rights. *J Cult Manag.* 2011; 5(12):1-18. [in Persian]
33. Ahangareanzabi A, Sharifidramadi P, Farajzadeh R. The relationship between parenting style and adolescents aggression in Shabestar city. *Res Cogn Behav Sci.* 2011; 1(1):1-8.

Original Article

Mediating Role of Parental Social Support in the Relationship between Family Affection and Social Anxiety

Parasto Biglar¹, Mohammad Gholami Fesharaki^{2*}

¹ MSc in Educational Psychology, Educational Psychology Department, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Tehran, Iran

² Assistant Professor, Biostatistics Department, Faculty of Medical Sciences, Tarbiat Modarres University, Tehran, Iran

Received: 26 December 2019

Accepted: 15 February 2020

Abstract

Introduction: Parents' disregard for the provision of a psychologically and emotionally healthy environment for adolescents and poor family and social relationships exposes children to emotional deficiencies and psychological problems, such as anxiety. Given the importance of this topic, the present study aimed to investigate the relationship between family emotional climate and social anxiety in adolescents taking into account the mediating role of social support.

Materials and Methods: The current research was a correlational study. The study population who were selected by cluster sampling consisted of 200 male and female high school students in district 5, Tehran, in the academic year 2017-18. The employed tools in the present study included Hill-Bern Family Affection Questionnaire, social anxiety scale for adolescents (SAS-A), and family social support. The obtained data were analyzed in SPSS software (version 23) and AMOS (version 18).

Results: The obtained results revealed that social support (Total Effect = -0.325) and family affection (Total Effect = -0.08) had a direct and indirect effect on anxiety, respectively. Findings in structural equation modeling confirmed the mediating role of parental social support in the relationship between family emotional climate and social anxiety.

Conclusion: The obtained results of the current research confirmed the mediating role of parental social support in the relationship between family emotional climate and social anxiety. Therefore, the mentioned variable deserves consideration in the development of interpersonal, family, and therapeutic relationships.

Keywords: Emotional climate, Intermediate mechanisms, Parental social support, Social anxiety